

DOI 10.36074/logos-15.10.2021.44

РОЗВИТОК РЕФЛЕКСИВНИХ УМІНЬ УЧНІВ ЯК ЗАВДАННЯ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

ORCID ID: 0000-0003-0430-5808

Коршевніук Тетяна Валеріївна

канд. пед. наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу
біологічної, хімічної та фізичної освіти
Інститут педагогіки НАПН України

УКРАЇНА

Завдання освіти не обмежується розвитком інтелектуальної сфери, але стосуються становлення системи цінностей дитини, якостей і рис характеру. В цьому допомагає рефлексія – цілеспрямована когнітивна діяльність, орієнтована на аналіз сьогодення і майбутній прогрес водночас. Рефлексія являє собою організований процес оцінювання закріплення досвіду і знань, що вже набуті або набуваються. Рефлексивне мислення спонукає учнів відповідально ставитися до власного навчання, визначати цілі й ставати активним учасником освітнього процесу [2].

Одним із результатів навчання п'яти- і шестикласників, визначеним модельною навчальною програмою інтегрованого курсу «Пізнаємо природу», є вміння рефлексувати щодо знань і способу їх отримання, власної діяльності у індивідуально чи в складі групи [1]. Увагу до рефлексивних умінь пояснюємо тим, що вони є універсальними для будь-якої діяльності і забезпечують успішність перебігу процесів навчання, адже формують об'єктивну самооцінку суб'єкта освітньої діяльності, стимулюють розкриття інтелектуального потенціалу учнів. Це позитивно позначається не лише на засвоєнні знань про закономірності природних явищ, формуванні вміння пізнавати й трансформувати об'єкти природи, успішно взаємодіяти з іншими людьми ще допомагає отримати відповідь на запитання «який я/яка я». Знання власних інтелектуальних особливостей – корисний інструмент для розвитку інтелектуальних сил особистості, її ціннісно-сміслової сфери. Крім того людині вкрай необхідне рефлексивне мислення, яке виражається у конструктивному ставленні до помилок, що виникають в результаті пробних рішень.

Рефлексія забезпечує розуміння способів отримання знань і досвіду, розвиток вміння аналізувати, встановлювати зв'язки, розмірковувати, усвідомлено приймати рішення, що свідчить про тісний зв'язок рефлексивних умінь з критичним мисленням, яке належить до важливої якості успішної людини в XXI столітті і на міжнародному рівні визначено одним із результатів освіти [3].

В опануванні рефлексивних умінь допоможуть різні способи рефлексії над своїми діями, зокрема фіксування знання про незнання, вироблення оновленого погляду на розв'язання проблеми з іншої точки зору, аналіз основи власних дій, виділення операцій, з яких складається дія. Продемонструємо це прикладами.

Приклад 1. Учні індивідуально або в групі виконують завдання. Якщо вони це зробили успішно, то дають відповіді на запитання: Які знання допомогли розв'язати завдання? Які вміння мною використані? Які правила я згадав/згадала під час розв'язування проблеми?

Якщо ж учні не змогли виконати завдання, тоді відповідають на такі запитання: Що нового в умові завдання? Яких знань мені/нам бракує, щоб розв'язати задачу? Що необхідно ще вивчити?

Зафіксувавши знання про незнання, учні тим самим здійснюють рефлексію над своїми діями: дізнаються про те, чого ще не знають, яких знань і вмінь потребують для розв'язання тієї чи іншої задачі.

Приклад 2. Учні виконують завдання, в якому йдеться про певну проблему і наводиться спосіб її розв'язання. Учням необхідно оцінити його (вказавши переваги та/або недоліки, і запропонувати свій спосіб розв'язання, обґрунтувавши його). Вироблення оновленого погляду на розв'язання проблеми з іншого боку є одним із способів здійснення рефлексії над своїми діями.

Для того, щоб школярі могли самостійно зупиняти дію й переключатися на пошук причин її неуспішності, необхідно формувати в них уміння у випадку неуспішної дії з розв'язання завдання припиняти діяти в обраній «площині» і виходити в інший «простір», який дозволить виконати завдання. Для цього учні повинні вміти:

- ✓ фіксувати невідповідність результату дії поставленій меті;
- ✓ знаходити причину помилок/неуспішності дій.

Рефлексія включає критичну оцінку ситуацій і подій, спробу розібратися в них з тим, щоб уникнути негативних моментів в подальшому, підвищити ймовірність діяти ефективно в складних передбачених ситуаціях.

Висновки. Рефлексія має певне емоційне «навантаження», адже орієнтує учнів на аналіз особистого досвіду, усвідомлення власного поступу в навчанні і виявлення до нього ставлення у процесі досягнення освітньої мети індивідуально або спільно з іншими. У сучасній шкільній природничій освіті рефлексивні уміння виступають актуальним результатом, досягнення якого потребує спеціально організованої діяльності та відповідних ресурсів.

Список використаних джерел:

- [1] Коршевнік Т.В. (2021). Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти. Вилучено з: https://drive.google.com/file/d/1gkUtn5LuHCaxHrZm-5x-8ASCI_DXfPmf/view
- [2] Яновская Н.Б. (2013) Концепция продуктивного обучения как основа развития личности посредством создания рефлексивно направленной образовательной среды. *Ярославский педагогический вестник*, 3, 147–150.
- [3] Choy, S. C. & Oo, P. S. (2012). Reflective thinking and teaching practices: A precursor for incorporating critical thinking into the classroom? *International Journal of Instruction*, 5(1), 167-182.